

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 8 (2018)

8ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και
Θρησκευμάτων

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ

Ιδεολογικές – Πολιτικές – Ψυχολογικές – Παιδαγωγικές
Προϋποθέσεις Εκπαίδευσης Χαρισματικών Ατόμων

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
14-17 Ιουνίου 2018

«Παρακολουθώντας και ενισχύοντας την εξέλιξη των χαρισματικών παιδιών στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο με παρεμβάσεις προγράμματος συναισθηματικής αγωγής»

Φωτεινή Κοντοπούλου, Γεωργία Χάιδα

doi: [10.12681/edusc.2700](https://doi.org/10.12681/edusc.2700)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κοντοπούλου Φ., & Χάιδα Γ. (2020). «Παρακολουθώντας και ενισχύοντας την εξέλιξη των χαρισματικών παιδιών στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο με παρεμβάσεις προγράμματος συναισθηματικής αγωγής». *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 8, 520–532. <https://doi.org/10.12681/edusc.2700>

«Παρακολουθώντας και ενισχύοντας την εξέλιξη των χαρισματικών παιδιών στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο με παρεμβάσεις προγράμματος συναισθηματικής αγωγής»

Κοντοπούλου Φωτεινή
Νηπιαγωγός – Προϊσταμένη του 3ου Νηπιαγωγείου Μεγάρων
mail@3nip-megar.att.sch.gr

Χάιδα Γεωργία
Δασκάλα στο 35 Δημοτικό σχολείο Αθηνών
gxaida@yahoo.gr

Περίληψη

Σύμφωνα με το ΦΕΚ 109/Α/1-8-2017 , το Προεδρικό Διάταγμα 79/2017, ορίζει την συνεργασία των δύο σχολικών περιβαλλόντων. Με τις νέες ρυθμίσεις γίνεται εμφανής ο ενιαίος χαρακτήρας της Α/θμιας Εκπαίδευσης σε καθημερινό πρακτικό πεδίο. Λαμβάνοντας υπόψη και την νομοθεσία που υποστηρίζει την αξιοποίηση του ατομικού φακέλου του μαθητή(Υ.Α. 27922/Γ6, ΦΕΚ 449/ 2007) προβήκαμε στην μελέτη περίπτωσης τριών ταλαντούχων παιδιών από το νηπιαγωγείο μέχρι και την αποφοίτησή τους από το δημοτικό σχολείο.

Είναι γενικά παραδεκτό πως το νηπιαγωγείο είναι ο χώρος, όπου γίνεται πρόωπη παρέμβαση του μαθητή. Και τα παιδιά που χαρακτηρίζονται χαρισματικά θα πρέπει να εντοπίζονται νωρίς, ώστε να γίνονται οι κατάλληλες παρεμβάσεις για την ενίσχυση των ικανοτήτων τους.

Το σχολείο με κατάλληλο διαφοροποιημένο πρόγραμμα υποχρεούται να υποστηρίζει τα ταλαντούχα παιδιά. Συνεργαζόμενες οι δύο σχολικές βαθμίδες στην εξελξιμότητα μαθητών που παρουσίασαν θετική απόκλιση μπόρεσαν με τη λήξη της έρευνας να εξάγουν συμπεράσματα, μετά από συστηματική παρατήρηση και καταγραφή της πορείας τους. Με την παρέμβαση προγράμματος συναισθηματικής αγωγής που εφαρμόσαμε στα ίδια παιδιά για τρία μη συναπτά έτη παρατηρήσαμε να εξελίσσονται με υψηλές επιδόσεις σε πολλούς από τους μαθησιακούς τομείς, κι όχι μόνο. Άλλωστε τα ταλαντούχα παιδιά, λόγω της διαφορετικότητάς τους απαιτούν την προσοχή μας και το σεβασμό μας.

Λέξεις κλειδιά: χαρισματικότητα; διαφοροποιημένη διδασκαλία; συναισθηματική ανάπτυξη.

Abstract

According to FEK109/A/1-8-2017, the presidential decree defines the collaboration of the two scholar environments. Through the new regulations, it is obvious the united character of primary Education in a daily practical field. Taking into consideration the law which supports the exploitation of the individual portfolio of the student(Υ.Α.27922/G6,FEK449/2007) , we studied the case of 3 talented children from the nursery school until their graduation of the primary school. It is generally accepted that at nursery school the premature diagnosis and evaluation of the student takes place. We

should find out as soon as possible the children that characterized as talented in order to invigorate their capabilities. . Through the collaboration of the Nursery and primary school, a three years research conducted and teachers came to conclusions, after systematic observation of the learning process of the talented children. Using the program of emotional education we observed their high performance, in several educational fields. Besides, talented children due to their differentness, demand our attention and our respect.

Key words: Charisma (talents); differentiated teaching; emotional development.

Εισαγωγή

Αναφέρουμε τον ορισμό που δόθηκε για την χαρισματικότητα από τις Ηνωμένες Πολιτείες από το Τμήμα Εκπαίδευσης το 1972 σύμφωνα με τον οποίο «*χαρισματικοί και ταλαντούχοι μαθητές, θεωρούνται αυτοί που, αφού αξιολογηθούν από ειδικευμένους επαγγελματίες, διαπιστωθεί ότι έχουν εξαιρετικές ικανότητες και είναι ικανοί για υψηλή επίδοση. Για αυτούς τους μαθητές απαιτούνται διαφοροποιημένα εκπαιδευτικά προγράμματα και υπηρεσίες από αυτά που υπάρχουν στα κοινά σχολεία με στόχο τα προγράμματα αυτά να τους βοηθήσουν στην ανάπτυξη του εαυτού τους και της κοινωνίας. Ο μαθητές αυτοί επιδεικνύουν ή έχουν την ικανότητα να επιδείξουν υψηλές επιδόσεις α) στη γενική νοητική ικανότητα, β) στην ειδική ακαδημαϊκή επίδοση, γ) στο δημιουργικό ή παραγωγικό τρόπο σκέψης, δ) στην ηγετική ικανότητα, ε) στις οπτικές ή εκφραστικές τέχνες και στ) στον ψυχοκινητικό τομέα*».(1)

Έτσι η έρευνα που αφορά χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά προτείνει τις ακόλουθες αρχές: νοητική προσβασιμότητα, σεβασμός στη νοητική ποικιλομορφία, χρήση στρατηγικών διδασκαλίας και διαχείρισης της τάξης που δεν εκμεταλλεύονται τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά. (Σύμφωνα με τον οδηγό σπουδών για παιδιά με ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες και ταλέντα, Αθήνα 2004 αναλυτικά προγράμματα σπουδών)

Το 2000 ο νόμος 2817 στο Άρθρο 1 αναφέρει ρητά ότι «*Άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, κατά την έννοια του παρόντος, θεωρούνται τα άτομα που έχουν σημαντική δυσκολία μάθησης και προσαρμογής εξαιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων*». Αναφέρει ακόμη ότι «*Στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες περιλαμβάνονται επίσης πρόσωπα νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας που δεν ανήκουν σε μία από τις προηγούμενες περιπτώσεις, αλλά έχουν ανάγκη από ειδική εκπαιδευτική προσέγγιση και φροντίδα για ορισμένη περίοδο ή για ολόκληρη την περίοδο της σχολικής ζωής τους*».(2)

Το 1983, στο βιβλίο "Τα πλαίσια του νου", ο Gardner διατύπωσε τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, που βασίζεται σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών ερευνών, η νοημοσύνη μας χωρίζεται σε εννέα τομείς οι οποίοι έχουν την έδρα τους σε διαφορετικά σημεία του εγκεφάλου μας. Τα εννέα αυτά είδη νοημοσύνης προέκυψαν μετά από έρευνα του εγκεφάλου, της ανθρώπινης ανάπτυξης, της εξέλιξης και μετά από διαπολιτισμικές συγκρίσεις. Υποστηρίζεται, λοιπόν ότι η νοημοσύνη είναι προϊόν μιας μακράς και συμμετοχικής αλληλεπίδρασης μεταξύ της φύσης (βιολογικές δυνάμεις και κληρονομικές προδιαθέσεις) και της ανατροφής (περιβαλλοντικές δυνάμεις και εμπειρίες της ζωής). Η νοημοσύνη δημιουργείται βιολογικά, αλλά ο βαθμός ανάπτυξής της εξαρτάται από τις προσωπικές εμπειρίες του καθενός. Ο Γκάρντνερ, λοιπόν, τονίζει το ρόλο του πολιτισμού στην ανάπτυξη κάθε είδους νοημοσύνης. Σύμφωνα με αυτόν, κύριος «ένοχος» για την άνιση μεταξύ τους

ανάπτυξη θεωρείται το σχολείο, το οποίο επικεντρώνεται στην καλλιέργεια δύο μόνο ευφυϊών γλωσσικής και λογικομαθηματικής, αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα τις υπόλοιπες.

Διακρίνει έτσι:

Την διαπροσωπική νοημοσύνη, την ενδοπροσωπική, την νατουραλιστική, την Υπαρξιακή νοημοσύνη, την Κιναισθητική νοημοσύνη.(3)

Καθώς και Πέντε τομείς Συναισθηματικής Νοημοσύνης:

Γνώση των συναισθημάτων μας

Έλεγχος των συναισθημάτων,

Εξέυρεση κινήτρων για τον εαυτό μας.

Αναγνώριση των συναισθημάτων των άλλων

Χειρισμός των σχέσεων.

Η θεωρία δέχτηκε κριτική πώς δεν είναι καινούρια, δεν είναι απόλυτα σαφής, δίνει μεγάλη έμφαση στον πολιτισμό, παραμερίζει τα εθνικά κριτήρια σύγκρισης και αξιολόγησης των μαθητών και δεν είναι εύκολα εφαρμόσιμη.

(Θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, βικιπαίδεια)

Επίσης, οι ιδανικοί εκπαιδευτικοί που καλλιεργούν τη δημιουργικότητα στα παιδιά, συνήθως αναγνωρίζονται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Ενθαρρύνουν συστηματικά τα παιδιά προς τη μάθηση, χρησιμοποιούν την πολυαισθητηριακή μάθηση, δεν στιγματίζουν τον μαθητή αλλά τον ενθαρρύνουν να προσπαθεί και να ανακαλύπτει κι άλλους τρόπους σκέψης.

Δεν επισκιάζουν τα λάθη, αλλά προτρέπουν τους μαθητές τους στη δημιουργική σκέψη. Προσπαθούν να τονώσουν στην αυτοεκτίμηση τους, βοηθώντας τους στην διαχείριση της αποτυχίας.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στην παρούσα εργασία μελετήσαμε ως μελέτες περίπτωσης την προοδευτική πορεία τριών μαθητών (2 αγοριών και μιας μαθήτριας), οι οποίοι διακρίνονταν όχι μόνο για την ευφυΐα τους και την μαθητική τους επίδοση, αλλά και ως προσωπικότητες με ιδιαίτερα χαρίσματα-ταλέντα στην καθημερινότητά τους. Ιδιαίτερα θελήσαμε να εστιάσουμε στην ανάπτυξη των ικανοτήτων τους, στην ανάπτυξη των διαπροσωπικών τους σχέσεων, και στην ολοκλήρωση της προσωπικής τους ταυτότητας μέσα από την καλλιέργεια προγραμμάτων συμπεριφοράς και συναισθηματικής ολοκλήρωσης.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην έρευνα συμμετείχαν γονείς και εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Οι ερωτήσεις ήταν ανοιχτού τύπου όπου καταγράφονται οι στάσεις και οι απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης γενικής και ειδικής αγωγής.

Συμμετείχαν 100 εκπαιδευτικοί, από σχολεία δυτικής Αττικής και Α διεύθυνσης Αθηνών Νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων.

Η ηλικία γονέων και εκπαιδευτικών κυμαίνονταν από 25 -60 ετών ,διαφορετικών κοινωνικοοικονομικών τάξεων και μορφωτικού επιπέδου.

Οι ερωτήσεις ήταν 4 και ήταν οι εξής :

- Ποιά η γνώμη σας για το πρόγραμμα συναισθηματικής αγωγής που υλοποιήσαμε;
- Βρίσκετε ενδιαφέρουσες τις δραστηριότητες για την τόνωση της αυτοεκτίμησης και τη διαχείριση του άγχους;
- Θεωρείται ότι θα πρέπει να υπάρχει συνέχεια σε τέτοιου είδους προσεγγίσεις ποιές οι δικές σας προτάσεις;
- Οι παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν , βοήθησαν εσάς και τα παιδιά σας με ποιο τρόπο;

Αρχικά λοιπόν μελετήσαμε το προφίλ των τριών παιδιών, όπως καταγράφηκε από τις εκπαιδευτικούς και στις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης:

Η ANNA ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ- ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ

Γλώσσα: αναγνώριζε τα γράμματα και ήξερε να διαβάζει, ενθουσιαζόταν με την ανάγνωση παραμυθιών και την υπόδυση ρόλων- θεατρική αγωγή.

Μαθηματικά: ήξερε να μετρά ως το 100 και να ανεβο-κατεβαίνει χωρίς δυσκολία την κλίμακα, ενθουσιαζόταν στην επίλυση προβλημάτων.

Μελέτη περιβάλλοντος: είχε πλούσιο γνωστικό πεδίο. Έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα παιδιά των άλλων χωρών.

Καλλιτεχνικά: χειριζόταν το ψαλιδάκι πολύ καλά και λειτουργούσε πολύ καλά σε ασκήσεις προσανατολισμού, αδρής και λεπτής κινητικότητας.

Μουσική: Σπούδαζε βιολί, όπου και διακρινόταν διότι προχωρούσε με πολύ γοργό ρυθμό.

Αγγλικά: Είχε πολύ καλή επίδοση.

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ: ήταν υποστηρικτική απέναντι στα παιδιά του σχολείου, όμως πολύ συχνά οι φίλες της την φθονούσαν, διότι προαπαθούσαν να την φθάσουν και δεν τα κατάφερναν.

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: ήταν ώριμη πολύ, ευγενική και την κάθε δυσκολία την ξεπερνούσε με ευκολία.

ANNA

Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΠΙΔΟΣΗ- ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Γλώσσα, Μαθηματικά, Ιστορία, Θρησκευτικά, Μουσική, Καλλιτεχνικά: Είχε ιδιαίτερα καλές επιδόσεις σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Διακρινόταν στα μαθηματικά, τον χορό και το βιολί.

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ: ήταν πολύ φιλική με όλα τα παιδιά.

Ορισμένες συμμαθήτριες ενοχλούνταν όταν δεν ήθελε να παίζει μαζί τους.

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: Χαρακτηριζόταν υγενική και καλό παιδί με τρόπους.

ANNA

Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΠΙΔΟΣΗ- ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Γλώσσα, Μαθηματικά, Ιστορία, Θρησκευτικά, Μουσική, Καλλιτεχνικά:

Πολύ καλές επιδόσεις σε όλα τα μαθήματα.

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ: Είχε πολύ καλές σχέσεις με όλα τα παιδιά, διακρινόταν σε ικανότητες διαχείρισης του λόγου.

Είχε ενταχθεί ως μέλος της ομάδας στο σχολείο για θέματα διαχείρισης συγκρούσεων. Είχε θέση διαμεσολαβήτριας σε θέματα και περιπτώσεις σχολικού εκφοβισμού.

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: πολύ καλές σχέσεις με εκπαιδευτικούς και οικογενειακό –φιλικό περιβάλλον.

Στην μελέτη περίπτωση συμπεριλάβαμε τον Χρήστο συμμαθητή της Άννας.

Ο ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ- ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ

Γλώσσα, Μαθηματικά, Μελέτη περιβάλλοντος, Καλλιτεχνικά, Μουσική:
 Ιδιαίτερα καλές επιδόσεις σε όλα τα γνωστικά πεδία. Συγκροτημένος και επειρηματικός λόγος.
 ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ: πολύ καλές
 ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: διακρίνεται για την ωριμότητα της ηλικίας του.

Χρήστος	Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	ΕΠΙΔΟΣΗ- ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ
<p>Γλώσσα, Μαθηματικά, Ιστορία, Θρησκευτικά, Μουσική, Καλλιτεχνικά: Ένα παιδί αρκετά συγκροτημένο ήσυχο με αυτοπειθαρχία και τάξη στην οργάνωση των πραγμάτων στον σχολικό χώρο. Ξεχώριζε κυρίως στο γραπτό λόγο κι επιμέρους στα γλωσσικά μαθήματα.</p> <p>Ο τρόπος σκέψης αρκετά δημιουργικός με υψηλά επίπεδα αυτογνωσίας. Στα γραπτά του ο λόγος του είναι αρκετά συγκροτημένος με πλούσιο λεξιλόγιο και οξυμένη φαντασία. Από την Δευτέρα δημοτικού είχε διαβάσει μεγάλο αριθμό λογοτεχνικών βιβλίων ελλήνων και ξένων συγγραφέων. Αγαπημένη του συγγραφέας: η Άλκη Ζέη</p> <p>ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ: Ο ίδιος έδειχνε να έχει ικανοποιητικές σχέσεις, ωστόσο από καταγραφή του εκπαιδευτικού παρατηρήθηκε οι συνομήλικοι να τον ήθελαν μόνο για να τους βοηθά στα μαθήματα. Διακρίθηκε εκμετάλλευση εις βάρος του.</p> <p>ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: ώριμος και πολύ συνεργάσιμος</p>		

Χρήστος	Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	ΕΠΙΔΟΣΗ- ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ
<p>Στα ποιητικά ανθολογήματα όπως ο ίδιος αποκαλεί έχει γράψει μια σειρά ποιημάτων και μονόπρακτα που θέμα έχουν την φιλία, την αγάπη τις σχέσεις ανθρώπων και την διαφορετικότητα. Σε κάθε κείμενο αντιλαμβάνεται και κατανοεί τα γεγονότα της ιστορίας συσχετίζει κρίνει σχολιάζει και πολλές φορές δίνει την δική του συνέχεια στην ιστορία με πρωτοτυπία ιδεών. Έχει συμμετάσχει σε διαγωνισμούς δημιουργικής γραφής και φιλαναγνωσίας και έχει βραβευθεί κι έχει πάρει αρκετές τιμητικές διακρίσεις!</p> <p>Μιλάει πολύ καλά αγγλικά και γαλλικά και του αρέσουν πολύ τα αρχαία ελληνικά. Ύστερα από συζήτηση και επικοινωνία με τους γονείς παραπέμφθηκε στην ελληνική Mensa όπου υποβλήθηκε σε ψυχομετρικά τεστ WISC. Το τεστ το οποίο διεξάγει η Mensa αποτελείται μόνο από σχηματικές παραστάσεις, δεν χρειάζεται προτερες γνώσεις ενώ δεν περιέχει λεκτικό κομμάτι ώστε να αποφεύγεται οποιαδήποτε προκατάληψη που να έχει σχέση με το μορφωτικό επίπεδο ή την κουλτούρα στην οποία μεγάλωσε κάθε εξεταζόμενος. Αποτελείται από λογικές πράξεις που εφαρμόζονται επάνω σε σχήματα.</p> <p>ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ: Ο ίδιος ήταν ιδιαίτερα ευγενικός και φιλικός με τα παιδιά της ηλικίας του, όμως τα παιδιά που δεν είχαν καλές επιδόσεις συχνά τον ενοχλούσαν και τον κορόιδευαν.</p> <p>ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: ώριμος και πολύ συνεργάσιμος, ευγενικός φιλότιμος.</p>		

Εξετάζοντας την περίπτωση του Γιώργου.

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ-ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ

Παρατηρήθηκε αδυναμία συγκέντρωσης ωστόσο είχε καλές επιδόσεις στον λόγο καθώς και στα παιχνίδια με αριθμούς.
 ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ: Καλές και φιλικές
 ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: Συχνά φαίνεται να βαριέται στην τάξη και προκαλεί φασαρία-διαταρακτικότητα.

Στο δημοτικό σχολείο

Γιώργος	Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	ΕΠΙΔΟΣΗ- ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ
<p>Είναι αρκετά ζωηρός και βαριέται πολύ εύκολα στην τάξη. Από την πρώτη χρονιά η εκπαιδευτικός αντιλήφθηκε την κλίση που είχε στα μαθηματικά και την αντίληψη που τον διέκρινε σε πολλαπλούς τρόπους επίλυσης προβλημάτων.</p> <p>Έδινε ιδιαίτερα έμφαση σε προβλήματα λογικής που απαιτούν δεξιότητες επαγωγής και συμπεράσματος. Όπως ο ίδιος έλεγε το <ατού του> ήταν η γεωμετρία.</p> <p>ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ: Μέτριες σχέσεις- απομονωμένο παιδί.</p> <p>ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: Ορισμένες φορές δεν είναι συμμετοχικός και απομονώνεται.</p>		

Γιώργος	Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	ΕΠΙΔΟΣΗ- ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ
<p>Αγαπούσε να κατασκευάζει σχήματα και να εφαρμόζει θεωρήματα Στο διαγωνισμό της μαθηματικής εταιρείας δύο φορές πήρε το βραβείο, όπως και στην συμμετοχή του στο διαγωνισμό kangaroo <τα μαθηματικά είναι παιχνίδι.> πήρε το πρώτο βραβείο από ολη την Ελλάδα. Επίσης γινόταν πολύ καλή χρήση του υπολογιστή σε ό,τι αφορούσε προγράμματα μαθηματικών εφαρμογών καθώς και στην μελέτη τεχνολογίας των υπολογιστών.</p> <p>ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ: Περιστασιακά απομονώνεται και έχει ελάχιστους φίλους.</p> <p>ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ: Καταγράφηκαν μέτριες σχέσεις, διότι προκαλεί αταξίες.</p>		

Επίσης ο Γιώργος ήταν συμμαθητής των δύο παραπάνω παιδιών.

Τα παιδιά αυτά φοίτησαν μαζί στο 3^ο Νηπιαγωγείο Μεγάρων και μετακινήθηκαν πάλι μαζί για φοίτηση στο 35^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, προέρχονταν από υψηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, οι γονείς τους ήταν απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και πετυχημένοι επαγγελματίες. Ο Χρήστος και ο Γιώργος ήταν παιδιά εκπαιδευτικών και ήταν δίδυμα αδέρφια.

Παρατηρήθηκε οι γονείς να έχουν υποστηρικτική στάση απέναντι στα παιδιά τους και συχνά φαινόταν πώς έτρεφαν υψηλές προσδοκίες για την πρόοδο τους, πράγμα που προκαλούσε επιπλέον άγχος στους μαθητές για την επίδοσή τους. Επίσης η στάση αυτή καθήλωνε ψυχολογικά την ελεύθερη έκφραση των παιδιών.

Το δείγμα της έρευνας

Στην έρευνα αυτή τα τρία παιδιά ήρθαν σε αλληλεπίδραση με παιδιά του ενός τμήματος του 3^{ου} νηπιαγωγείου Μεγάρων. Στο σύνολο τους 25 παιδιά. Τα παιδιά αυτά προέρχονταν από διάφορα πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα, παιδιά αλλοδαπά και από διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά περιβάλλοντα.

Καθώς και με παιδιά του 35^{ου} Δημοτικού σχολείου Αθηνών, στο σύνολο τους 22 ανά τάξη. Τα παιδιά αυτά προέρχονταν από μέτρια και υψηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, παιδιά αλλοδαπά και από διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά περιβάλλοντα.

Μέθοδοι διδασκαλίας

Με τη χρήση ερωτηματολογίων καταγράψαμε τις απόψεις των παιδιών για τον εαυτό τους (ενισχύοντας με δραστηριότητες για την τόνωση αυτοεκτίμησης) καθώς και για

το πώς κρίνουν τις σχέσεις τους με τους άλλους, αξιοποιήσαμε τα παιχνίδια ρόλων-μιμητικά παιχνίδια, τη βιωματική διδασκαλία και μάθηση, εστιάζοντας κυρίως σε δράσεις που απαιτούσαν ανάληψη ευθυνών και ανάδειξη πρωτοβουλιών για τη λήψη απόφασης. Επίσης οι εκπαιδευτικοί κατέφυγαν στην συστηματική παρατήρηση και καταγραφή καθώς και την χρήση εκπαιδευτικών πακέτων συναισθηματικής αγωγής, με στόχο την κινητοποίηση της ομάδας για αποδοχή και συνεργατική μάθηση.

Σχέση και αλληλεπίδραση των παιδιών μεταξύ τους

Τα τρία χαρισματικά παιδιά ενώ από την αρχή εντάχθηκαν στην ίδια σχολική τάξη και μάλιστα στο ίδιο τμήμα είχαν μεταξύ τους μια πολύ καλή αλληλεπίδραση. Δεν εντοπίστηκαν συγκρούσεις ή δυσκολίες οι οποίες να απαιτούν ιδιαίτερη διαχείριση από τους εκπαιδευτικούς. Το κάθε παιδί διατήρησε το δικό του χαρισματικό προφίλ, χωρίς να κριτικάρει ή να ενοχλείται από τις συμπεριφορές των άλλων.

Δραστηριότητες- Παρεμβάσεις σχετικά με το εξατομικευμένο πρόγραμμα διδασκαλίας.

Παραθέτουμε μερικές βασικές αρχές που ως εκπαιδευτικοί χρησιμοποιήσαμε προκειμένου να διαμορφώσουμε εξατομικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα ως προς την ανάγνωση, τη γραφή, την προφορική έκφραση, τα μαθηματικά και τις επιστήμες.

Ως προς την ανάγνωση

- Ομαδοποιήσαμε μαθητές με παρόμοια ενδιαφέροντα για ανάγνωση και συζήτηση.
- Αξιοποιήσαμε στην τάξη λογοτεχνικά κείμενα πλούσια σε γλωσσικό ύφος που να προσφέρουν τη δυνατότητα δημιουργίας ρόλων.
- Επεξεργαστήκαμε παιδική λογοτεχνία που σχετίζεται με επίλυση προβλημάτων σε επίπεδο επιστημονικό, περιβαλλοντικό και μαθηματικό.
- Συμμετείχαμε σε προγράμματα φιλιαναγνωσίας.
- Μελετήσαμε βιβλιογραφίες
- Και ασχοληθήκαμε με διάφορα λογοτεχνικά είδη

Ως προς την γραφή

- Παροτρύναμε τους μαθητές μας να διατηρούν προσωπικό ημερολόγιο, ώστε να εξασκούνται στη γραφή.
- Παροτρύναμε για αξιοποίηση λεξιλογίου από λεξικά.
- Ενθάρρυνση για συγγραφή και εικονογράφηση ιστοριών. Παρότρυνση για να χρησιμοποιούν πολλές λέξεις αξιοποιώντας πηγές λεξικών
- Επανασύνταξη και διόρθωση του αρχικού κειμένου, και γράψιμο για δεύτερη φορά
- Προβήκαμε στην διδασκαλία επεξεργασίας κειμένου

Ως προς την Προφορική έκφραση

- Διδάξαμε δεξιότητες συζήτησης
- Τρόπους εμπλουτισμού του λεξιλογίου
- Γραμματικά στοιχεία για τη σύνδεση λέξεων
- Ενθάρρυνση των παιδιών στην ομάδα συζήτησης
- Συμμετοχή σε θεατρικές ομάδες, δραματοποιήσεις, παιχνίδια ρόλων

- Εξάσκηση για προφορική παρουσίαση, αυτό-παρουσίαση και παρουσίαση εργασιών.
- Διοργάνωση εργασιών προφορικής έκφρασης

Ως προς τα μαθηματικά

- Παρουσίαση και εξάσκηση προβλημάτων
- Χρησιμοποίηση υπολογιστών και εργαλείων αριθμομηχανής στην επίλυση προβλημάτων
- Έμφαση σε λογικά και απλά προβλήματα
- Εξάσκηση σε προβλήματα πρακτικά που σχετίζονται με την πραγματική ζωή.
- Διδασκαλία της δημιουργικής διαδικασίας των μαθηματικών με εύρεση και επίλυση προβλημάτων
- Διαβάθμιση των προβλημάτων ανάλογα με τις ικανότητες.
- Χρήση και αξιοποίηση του υπολογιστή και των προγραμμάτων του.

Ως προς την δημιουργικότητα

- Συνεργαστήκαμε με ειδικότητες τεχνών και αισθητικής αγωγής
- Εξασκηθήκαμε σε τεχνικές θεάτρου και υπόδυσης ρόλων
- Αξιοποιήσαμε χορούς παραδοσιακούς και διάφορα μουσικά ακούσματα
- Προβήκαμε σε διάφορες δικές μας μουσικές συνθέσεις και εκτελέσεις
- Αξιοποιήσαμε προγράμματα καινοτομίας και πρωτοτυπίας.

Ως προς τις κοινωνικές δεξιότητες

- Αξιοποιήσαμε το αναλυτικό πρόγραμμα και το εμπλουτίσαμε ποικιλοτρόπως,
- Συμμετείχαμε με εθελοντική εργασία στο σχολείο και την κοινωνία σε δράσεις όπως την καθαριότητα των ακτών, δεντροφύτευση κλπ
- Συνεργαστήκαμε και με άλλες δομές όπως Δήμους και Πανεπιστήμια, για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων ανώτερου επιπέδου. (4)

Στις περιπτώσεις και των τριών παιδιών εφαρμόστηκαν εξατομικευμένα προγράμματα διδασκαλίας, οπτικοακουστικό υλικό και χρήση υπολογιστών. Επίσης με προτροπή των εκπαιδευτικών παραπέμφθηκαν στη ΜΕΝΣΑ και στο κέντρο επίδοσης στο ΠΑΙΔΩΝ (όταν φοιτούσαν στη β τάξη δημοτικού). Τα ποσοστά επίδοσης των μαθητών ήταν υψηλά και στα τεστ νοημοσύνης έπιασαν υψηλά ποσοστά ικανά για να ενταχθούν σε τμήματα δημιουργικών ικανοτήτων και δεξιοτεχνιών της ΜΕΝΣΑ.

Από τις εκπαιδευτικούς σε συνεργασία με ψυχοθεραπευτή ως συντονιστή σε εργαστήρια, αξιοποιήθηκαν τα ακόλουθα Εκπαιδευτικά Πακέτα στοχεύοντας στη βελτίωση των σχέσεων και την συναισθηματική ισορροπία αυτών των παιδιών.

- δεξιότητες για παιδιά δημοτικού
- ο κήπος με τις 11 γάτες
- βήματα για τη ζωή (πακέτο για το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό Σχολείο.)

Το υλικό αυτό με προσαρμογή των δραστηριοτήτων εφαρμόστηκε στο Νηπιαγωγείο και την Β' και Ε' τάξη του Δημοτικού Σχολείου και ανατροφοδοτικά στις ενδιάμεσες τάξεις. Επίσης η εκπαιδευτικός στο νηπιαγωγείο αξιοποίησε την μεθοδολογία της persona dolls προκειμένου να βελτιώσει τις σχέσεις των παιδιών μεταξύ τους, διαμορφώνοντας έτσι κλίμα αποδοχής κι αλληλεγγύης. Το παιδί προσομειωτής βοήθησε στην απόκτηση

ενσυναίσθησης και την εναλλαγή ρόλων μέσα στην τάξη. Οι κούκλες περσόνες, χρησιμοποιούνται για παιχνίδια ρόλων και βοηθούν τα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, να αναπτύξουν το λεξιλόγιό τους, και την φαντασία τους και να επιλύσουν προβληματικές καταστάσεις.

Είναι γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί συνεργάστηκαν και μεταξύ τους άψογα ανά σχολική χρονιά με σκοπό να υποστηρίξουν ολόπλευρα τους ταλαντούχους μαθητές.

Σημειώτέον ότι οι μαθητές αυτοί συμβάδισαν στην ίδια σχολική τάξη και στις δύο σχολικές βαθμίδες. Όμως οι επίσημες καταγραφές και οι παρατηρήσεις που προέκυψαν από την εφαρμογή του προγράμματος συναισθηματικής αγωγής προέρχονται μόνο από το Νηπιαγωγείο και Β' και Ε' τάξη Δημοτικού.

Στις συγκεκριμένες δράσεις είχαν εμπλακεί και ομάδες γονέων, (σε εργαστήρια που διοργανώνονταν από τους εκπαιδευτικούς) με συντονιστή σχολικό ψυχολόγο και ψυχολόγο ως εξωτερικό συνεργάτη.

Αξιολόγηση- συμπεράσματα

Το παραπάνω πρόγραμμα αξιολογήθηκε σε τρία επίπεδα:

Κατ' αρχήν από τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι επισήμαναν στη διάρκεια του προγράμματος σύμφωνα με τις καταγραφές τους, τροποποίηση των άλλων παιδιών απέναντι στα χαρισματικά πρότυπα. Οι συνομήλικοι των τριών μαθητών ήταν σταδιακά πιο φιλικόι απέναντι στους συμμαθητές τους. Διαμορφώθηκαν σχέσεις εμπιστοσύνης, αποδοχής και ορισμένα παιδιά προχώρησαν σε πολύ φιλικούς δεσμούς, καλώντάς τα στα πάρτυ τους, ενώ πριν την παρέμβαση τα φθονούσαν και τα ζήλευαν εκφράζοντας παράπονα και δυσλειτουργία στη σχέση τους. Παρατηρήθηκε τα τρία ταλαντούχα παιδιά να διατηρούν και να επαυξάνουν τις φιλικές τους σχέσεις, να εκφράζουν χωρίς δισταγμό το ταλέντο τους και την ιδιαιτερότητα τους. Έτρεφαν υποστηρικτική στάση έναντι των συμμαθητών τους και αβίαστα τους βοηθούσαν στις δυσκολίες τους. Έμαθαν να εκτιμούν τον εαυτό τους και να σέβονται τους άλλους.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών απάντησε θετικά όσον αφορά την θετική εξέλιξη των χαρισματικών παιδιών μέσα από ένα πρόγραμμα διαφοροποιημένο και κυρίως με παρεμβάσεις συναισθηματικής αγωγής στα πλαίσια της σχολικής τάξης μαζί με τους υπόλοιπους μαθητές.

Οι γονείς ήταν θετικοί απέναντι στην επιμόρφωση τους αλλά πίστευαν ότι χρειάζεται η κατάλληλη επιμόρφωση των δασκάλων καθώς και η δική τους για να μπορέσουν να βοηθήσουν συναισθηματικά και κοινωνικά το ταλαντούχο παιδί τους, ώστε να ενταχθεί ομαλά στην κοινωνία. Τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι γονείς θεωρούν ότι με την κατάλληλη υποστήριξη το παιδί μπορεί να αντιμετωπίσει τυχόν συναισθηματικές διαταραχές, τόσο προσωπικές όσο και συμπεριφοριστικές με τους υπόλοιπους μαθητές.

Επίσης οι γονείς, καθώς συμμετείχαν και οι ίδιοι σε δράσεις του προγράμματος της συναισθηματικής προσέγγισης, ορισμένοι αρχικά ήταν καχύποπτοι και δύσπιστοι,

σταδιακά άλλαξαν στάση και συμμετείχαν με ενδιαφέρον. Σταδιακά κατέθεταν προσωπικές εντυπώσεις και σκέψεις στον συντονιστή ψυχολόγο, όσο και στην ολομέλεια χωρίς φόβο και δισταγμό. Η προσέγγιση της συναισθηματικής από κοινού σε παιδιά και γονείς βασίστηκε στην θεωρία της συστημικής ψυχοθεραπείας, καθώς συμμετέχει όλο το σύστημα στις αλλαγές και όλοι είμαστε μέλοι του συστήματος που αλληλεπιδρά δυναμικά. Οι γονείς των ταλαντούχων παιδιών σταμάτησαν να πιέζουν ψυχολογικά τα παιδιά τους, απαιτώντας συνεχώς καλές επιδόσεις. Απόκτησαν φιλίες και με άλλους γονείς και εντάχθηκαν πολύ όμορφα σ' αυτόν τον σύλλογο. Είχαν θετική στάση απέναντι στους εκπαιδευτικούς και στο σχολείο, συμβάλλοντας σημαντικά σε κατασκευές και σχολικά παζάρια για την εισαγωγή ρομποτικής στο σχολείο. Χαρακτηριστικά ειπώθηκε πώς “ το σχολείο διαμορφώνει καλούς ανθρώπους κι όχι μόνο μαθητές”. Οι γονείς τροποποίησαν τις απαιτήσεις τους έναντι των παιδιών τους, καθώς επεξεργάστηκαν δραστηριότητες υψηλών προσδοκιών.

Σε ερωτηματολόγιο που μοιράστηκε στους γονείς το ίδιο και στις δύο σχολικές βαθμίδες με 4 ερωτήσεις ανοιχτού τύπου σχετικά με την ωφέλεια του προγράμματος και την εντύπωση που τους προκάλεσε, απάντησαν κυρίως μητέρες. Κατά κανόνα εκφράστηκαν θετικές σκέψεις και προτάθηκε η επανάληψη του προγράμματος και για τις επόμενες χρονιές.

Τα παιδιά ένιωσαν σύμφωνα με δικές τους μαρτυρίες πολύ άνετα μέσα στο σχολικό πλαίσιο, με την παρέμβαση δραστηριοτήτων που καλλιεργούσαν την αποδοχή, την εμπιστοσύνη, την φιλία, την διαφορετικότητα. Βασικός κανόνας κατά την υλοποίηση αυτών των δράσεων ήταν η δυνατότητα για ελεύθερη έκφραση και η δυνατότητα κατάθεσης για ειλικρινείς σκέψεις και συναισθήματα. Τα παιδιά χάρηκαν δραστηριότητες που αφορούσαν την τόνωση της αυτοεκτίμησης και τη διαχείριση του άγχους. Επισήμαναν πώς το πρόγραμμα τα βοήθησε να διαχειριστούν τις δυσκολίες τους και να μην σταθούν σε αυτές. Αναζήτησαν νέους δρόμους δημιουργικότητας και διαχείρισης της συναισθηματικής τους ταυτότητας.

Έτσι, μέσα από τις δράσεις και τα προγράμματα : (α) ενισχύσαμε τους ίδιους τους γονείς προτείνοντάς τους τρόπους επικοινωνίας και συνεργασίας με τα παιδιά τους, έτσι ώστε να «συναντήσουν» τα παιδιά τους στο δρόμο της αισιοδοξίας και της εσωτερικής ολοκλήρωσης

(β) Τα παιδιά ανέπτυξαν ουσιαστικές σχέσεις με τους συμμαθητές τους ώστε να μην στοχοποιούνται αλλά αντίθετα με ευκολία να ξεδιπλώνουν τα ταλέντα τους.

Τονώσαμε την αυτοεκτίμηση και ενισχύθηκε το εγώ τους, που στόχο είχε τα παιδιά, τις σχέσεις τους με τους συνομηλικούς και την σταθερή συμπεριφορά τους στο οικογενειακό τους περιβάλλον, αποβλέποντας σε συναισθηματική ελικρίνεια και σταθερότητα.

Διαπιστώσαμε, ότι τελικά οι χαρισματικοί μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό κεφάλαιο για τη χώρα μας και γι' αυτό όταν εντοπίζονται η εκπαίδευσή τους πρέπει να είναι ανάλογη προς τις ανάγκες τους και προσαρμοσμένη στις εξαιρετικές δυνατότητές τους.

Συμπερασματικά η εκπαίδευση των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών προϋποθέτει διεθνώς, αλλά και στην περίπτωση της Ελληνικής πραγματικότητας:

α) επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού, β) έγκυρες διαδικασίες εντοπισμού και διάγνωσης των ταλαντούχων μαθητών, γ) ύπαρξη του κατάλληλου νομοθετικού

και θεσμικού πλαισίου που να υποστηρίζει ένα διαφοροποιημένο αναλυτικό πρόγραμμα, δ) αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων που εφαρμόζονται. (5)

(κατηγορίες και ποσοστά, ατόμων που συμμετείχαν στην ερευνητική διαδικασία)

Ως μάχιμοι εκπαιδευτικοί οφείλουμε να υποστηρίξουμε την διαφορετικότητα, να ενισχύουμε τις κλίσεις και τα ταλέντα, επιζητώντας πρώτα την διαμόρφωση κοινωνικά και συναισθηματικά ολοκληρωμένων ανθρώπων κι έπειτα επιστήμονες, επιτελώντας έτσι και τις βασικές αρχές της σωστής διαπαιδαγώγησης, δείχνοντας πάντοτε σεβασμό και αγάπη !

Βιβλιογραφία- ηλεκτρονικές πηγές

1. http://www.pi-schools.gr/special_education/harismatika/harismatika-part-01.pdf
2. [Νομοθεσία ΑμεΑ - Μέρος τρίτο: Εθνική νομοθεσία – Κεφάλαιο 7 ...](#)
[www.maty.gr > ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ > Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ](#)
3. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CF%80%CE%BB%CE%AE%CF%82_%CE%BD%CE%BF%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7%CF%82
4. <http://www.prosvasimo.gr/EDEAY/%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82%20%CE%B5%CE%BE%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85%20%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%BC%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CF%84%CE%AD%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%20%CE%9C.%CE%94%20%CE%99%CE%95%CE%A0.pdf>
5. www.pi-schools.gr/special_education/harismatika/harismatika-part-01.pdf
6. Ευέλθοντος, Κ. (2008). Χαρισματικά παιδιά: προκαταλήψεις και πραγματικότητα.
7. Ματσαγγούρας (Επιμ. Έκδ.). *Εκπαιδύοντας παιδιά Υψηλών Ικανοτήτων Μάθησης: Διαφοροποιημένη Συνεκπαίδευση*, Αθήνα: Gutenberg.
8. (ΥΠ.Ε.Π.Θ. & Π.Ι., 2004) & Π.Ι. (2004). *Η εκπαίδευση των μαθητών με ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες και ταλέντα-Οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.
9. Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Εκπαιδύοντας παιδιά Υψηλών Ικανοτήτων Μάθησης: Διαφοροποιημένη συνεκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
10. Anders Ericsson, K., (ed.), (1996), *The Road to Excellence: The Acquisition of Expert Performance in the Arts and Sciences, Sports, and Games*, Lawrence Erlbaum Assoc, New Jersey
11. Callow, R. (1994), Classroom provision for the able and exceptionally able child, *Support for learning* 9(4), 151-4
12. CIBA Foundation Symposium, (1993), *The Origins and Development of High Ability - No. 178*, John Wiley & Sons, West Sussex 1993
13. Clark, C., Callow, R., (2002), *Educating the Gifted and Talented*. London: Fulton Publishers
14. Csikszentmihalyi, M., Rathunde, K., Whalen, S., (1993), *Talented Teenagers: The Roots of Success and Failure*, Cambridge University Press, Melbourne
15. Δαβάζογλου Αγγελική (1992), *Τα χαρισματικά παιδιά και η αγωγή τους*, Αλεξάνδρουπολη
16. Davis, A. G., Rimm, B., S.,(1998), *Educacion of the Gifted and Talented*, Pearson Allyn & Bacon, Needham Heights 1998
17. Delisle, J., Galbraith, J., (2002), *When Gifted Kids Don't Have All the Answers: How to Meet Their Social and Emotional Needs*, Free Spirit Publishing, Minneapolis

18. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CF%80%CE%BB%CE%AE%CF%82_%CE%BD%CE%BF%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7%CF%82
19. <https://www.popi-it.gr/nipiagogos-taxi/nipia-prosarmogi/koykla-taxis-persona/>
www.maty.gr › *NOMOΘΕΣΙΑ* › *Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ*